

Аннотация

Мельничук Т. В. Криминологическая оценка функциональности экономической преступности. — Статья.

В статье рассматриваются актуальные для современной теории и практики вопросы функциональности экономической преступности через призму криминологической науки. Благодаря обозначению основных механизмов и последствий воздействия теневых и криминальных экономических отношений раскрывается функциональная значимость экономической преступности в современном обществе, а также возможность использования полученных знаний в предупредительной деятельности.

Ключевые слова: экономическая преступность, функции преступности, структурно-функциональный анализ.

Summary

Melnychuk T. V. Criminological Assessment of Functionality of Economic Crime. — Article.

The article is devoted to contemporary theory and practice of functional economic crime through the lens of criminological science. Thanks to the designation of the basic mechanisms and effects of shadow and criminal economic relations functional significance of economic crime in modern society, as well as the ability to use the acquired knowledge in preventive activities are revealed.

Keywords: economic crime, crime functions, structure-function analysis.

УДК 343.232:343.353

Д. Г. Михайленко

ПОНЯТТЯ ТА СТРУКТУРА ОБ'ЄКТА ЗЛОЧИНІВ У СФЕРІ СЛУЖБОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Визначення об'єкта злочинів у сфері службової діяльності та виявлення його значення є важливим для правильного розуміння природи цієї групи злочинів, їх ознак. Об'єктом злочину визначаються соціальна, політична сутність і суспільна небезпека діяння [1, 5]. За об'єктом злочину приховується справжня природа тієї чи іншої категорії злочинів, того чи іншого конкретного складу злочину, його спрямованість [2, 292]. Образно висловився із цього приводу Л. І. Спірідонов: «...розгадка «таємниці» злочину ... полягає в аналізі суспільних відносин» [3, 25]. Крім того, як і кожний елемент складу злочину, об'єкт використовується для кваліфікації вчиненого. Саме з метою вирішення окреслених питань і будуть побудовані подальші міркування. Проблемам об'єкта службових злочинів присвячено значну кількість наукових праць, тому навіть просто перерахувати вчених, які зробили внесок у вирішення цього питання, є досить кропіткою працею. Їх роботи у цій статті широко використовуватимуться, що в повній мірі розкриє теоретичну базу дослідження.

Всі науковці згодні з тим, що об'єктом злочину є те, на що посягає злочинне діяння і що береться під охорону кримінальним законом, але на цьому єдність поглядів закінчується. Відомо, що найбільш поширеною є концепція, яка визначає об'єкт злочину через категорію «суспільні відносини», що своїм корінням сягає кінця ХІХ ст. [4, 139] та детально розроблена в радянській

науці кримінального права. Незважаючи на серйозне наукове обґрунтування та перевірку практикою, у сучасній кримінально-правовій доктрині такий погляд на об'єкт злочину піддається інтенсивній критиці. У рамках цієї роботи неможливо навіть у загальному вигляді проаналізувати наведені погляди на об'єкт злочину, але ґрунтуючись на наукових розробках інших учених (перш за все Б. С. Нікіфорова, В. К. Глістіна, М. Й. Коржанського та В. Я. Тація), можна прийняти позицію, за якою об'єкт злочину — це суспільні відносини, які охороняються Кримінальним законом від злочинних посягань та порушуються при вчиненні будь-якого злочину. Тут варто додати, що не будь-які суспільні відносини можуть бути об'єктом кримінально-правової охорони, а лише ті, що первинно врегульовані іншими галузями права, тобто є правовідносинами, що виключає із сфери кримінально-правової охорони ті відносини, що є антисуспільними. Кримінальне ж право, будучи субсидіарною галуззю, встановлює додатковий особливий механізм додержання правопорядку в таких правовідносинах шляхом загрози та застосування у визначених формах найбільш жорсткого виду юридичної відповідальності — кримінальної відповідальності.

Беззаперечною перевагою концепції «об'єкт злочину — суспільні відносини» є те, що на даному етапі розвитку правової думки вона здатна найбільш повно (порівняно з іншими підходами) пояснити механізм порушення об'єкта вчиненим злочином. Серед різноманітних визначень суспільних відносин, що існують в науці, найбільш повним видається те, що розкриває їх як порядок взаємовідносин, взаємодії суб'єктів щодо задоволення своїх потреб та вирішення протилежних інтересів, який на певному етапі розвитку держави і суспільства сприяє вирішенню поставлених завдань [5, 46].

Згрупування злочинів у розділах Особливої частини КК проводиться, як правило, за родовим об'єктом, під яким розуміється група однорідних (схожих) суспільних відносин, які охороняються Кримінальним законом та на які посягає певне коло діянь.

Згідно із Законом України від 11.06.2009 року [6] у КК України були чинними та діяли лише п'ять днів два розділи, які передбачали відповідальність за службові злочини: розділ VII-A (Злочини у сфері службової діяльності в юридичних особах приватного права та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг) та розділ XVII (Злочини у сфері службової діяльності). Одразу звертала на себе увагу нелогічність назви розділу XVII КК, судячи з якої тяжко було здійснити відмежування між родовими об'єктами злочинів, що передбачалися зазначеними розділами.

З 06.01.2011 року розділ XVII КК діяв у редакції, що існувала до наведеного Закону України від 11.06.2009 року. У подальшому Закон України від 07.04.2011 року [7] суттєво змінив модель кримінально-правової охорони службової діяльності. Останні зміни фактично не відрізняються від тих, які були запроваджені Законом України від 11.06.2009 року. Діючий розділ XVII КК охопив ті склади злочинів, які раніше виокремлювали в розділ VII-A КК.

Окресленими змінами КК України, хоча і з запізненням, проте була реалізована ідея диференціації кримінально-правової охорони служби в публічній

та приватній сферах. На даний час норми розділу XVII КК покликані охороняти три окремі групи суспільних відносин: перша група — це суспільні відносини, змістом яких є встановлений законом порядок здійснення своїх повноважень державними службовими особами та службовими особами місцевого самоврядування (інтереси публічної служби), друга — це суспільні відносини, змістом яких є встановлений законом порядок здійснення своїх повноважень іншими службовими особами (інтереси приватної служби) і третя — суспільні відносини, змістом яких є встановлений законом порядок здійснення своїх повноважень особами, які надають публічні послуги. Наведений розподіл заснований на принциповій відмінності природи повноважень публічних та приватних службовців, їх значимості, а також особливостях повноважень осіб, які надають публічні послуги. Звичайно, у рамках однієї статті неможливо розкрити особливості наведених груп правовідносин. Тому головна увага буде приділена поняттю та структурі об'єкта злочинів у сфері службової діяльності, до яких слід відносити першу та другу із виділених груп.

Розмежування кримінальної відповідальності за злочини проти інтересів публічної та приватної служби є соціально обумовленим кроком. Так, недержавні службові особи не беруть участі в управлінні державою та справами місцевого самоврядування, але все ж наділені певними управлінськими повноваженнями, за допомогою яких здатні завдати шкоди самим різним відносинам. У комерційних та інших організаціях, на відміну від публічної сфери управління, апарат менш відокремлений від процесу матеріального виробництва [8, 19]. У зв'язку з цим, заслуговує на увагу зауваження, за яким наведені дві групи діянь мають особливості в об'єкті та своїх наслідках [9, 67]. Необхідно визнати, що суспільна небезпека порушення встановленого порядку здійснення своїх повноважень державними та муніципальними службовими особами є більшою, ніж аналогічне порушення з боку приватних службових осіб. Так, у США хабарництво у сфері діяльності недержавних службових осіб (комерційний підкуп) карається лише тільки в деяких штатах (не більше ніж в десяти). Крім того покарання, яке може застосуватися за такого роду діяння, є незначним [10, 59–60]. Схожим чином закріплюють принцип диференціації кримінальної відповідальності за корупцію шляхом виділення двох принципово різних видів хабарництва і ратифіковані Україною конвенції [11–13]. Тим часом висловлюється точка зору, що різниця в кримінально-правовій оцінці діянь названих груп службовців впливає скоріше з факту приналежності структур, в яких вони здійснюють свої повноваження, до державної чи недержавної власності [14, 39]. Наведене твердження не може бути визначальним, оскільки воно суперечить визнаному положенню про рівність всіх форм власності перед законом. У зв'язку з цим варто погодитися, що головною відмінністю між розглядуваними групами злочинів є те, що лише посягання з боку публічних службовців призводять до послаблення державної влади [15, 53–54; 16, 81] та влади місцевого самоврядування.

Таким чином, публічні службові особи повинні бути наділені владними публічно-правовими повноваженнями, а особливістю об'єкта при вчиненні ними

злочинів по службі є те, що його становлять правовідносини, в яких реалізується державна чи муніципальна влада. Зазначене характеризує суттєву особливість об'єкта злочинів проти інтересів публічної служби, підтверджує їх підвищену (порівняно з іншими службовими злочинами) суспільну небезпеку та проектується на ознаки спеціального суб'єкта цих злочинів. На підставі викладеного диференціація кримінальної відповідальності означених груп службових осіб є позитивною, а її необхідність назріла вже давно. Проте незрозумілим є рішення законодавця здійснити таке розмежування кримінальної відповідальності службових осіб лише на рівні загальних службових злочинів, при цьому державні та недержавні службові особи відповідають на однакових підставах при вчиненні спеціальних службових та альтернативно-службових злочинів, що, як видається, є серйозним недоліком і свідчить про незавершеність проведеної реформи. Формування шляху виправлення означеного концептуального прорахунку потребує окремого наукового дослідження.

Разом із тим структура охоронюваних правовідносин та механізм порушення об'єкта злочинів, передбачених розділом XVII КК, є однаковим, що є чи не єдиною ознакою, яка зумовила поміщення злочинів у сфері публічної та приватної службової діяльності та у сфері професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг, в один розділ. У зв'язку із цим на прикладі злочинів проти інтересів публічної служби далі будуть розкриті спільні ознаки злочинів розділу XVII КК.

Узагальнення різноманітних позицій науковців щодо визначення родового об'єкта злочинів у сфері службової діяльності свідчить, що під ним розуміли чи розуміють: 1) службовий борг (обов'язок) [О. О. Жижиленко, С. В. Познишев]; 2) службову діяльність посадової особи й порушення правильного здійснення нею своїх службових функцій [А. Р. Гюнтер]; 3) сам державний апарат [А. А. Піонтковський]; 4) державну дисципліну [А. Н. Трайнин, 1938]; 5) правильну роботу державного апарату (вперше запропонував А. Н. Трайнин в 1939 р., змінивши свою думку) [Ш. Г. Папіашвілі, О. Я. Светлов, А. К. Квіцїнія, В. О. Навроцький]; 6) інтереси державного управління [Б. С. Утевський]; 7) якість державного апарату [О. Б. Сахаров]; 8) інтереси публічної служби [Б. В. Волженкін, А. В. Шнітенков]; 9) правомірну діяльність державних та інших органів, їх авторитет [Д. І. Крупко]; 10) встановлений законом порядок здійснення посадовими та службовими особами своїх повноважень [П. П. Андрушко]; 11) суспільні відносини соціального управління [К. П. Задоя] тощо.

У результаті окремого аналізу означених точок зору, їх еволюції та термінологічного апарату виявлено, що найбільш точною є позиція, за якою об'єктом злочинів у сфері службової діяльності є встановлений законом порядок здійснення службовими особами своїх повноважень [17]. При цьому встановлено, що «порядок здійснення повноважень» є термін більш вузький, ніж «правильна робота апарату», оскільки акцентується лише одна ознака державного (муніципального) апарату — виконання визначених функцій держави (місцевого самоврядування). Впливаючи на зазначений апарат саме через порядок здійснення його функцій, службові особи порушують правильну його роботу,

яка, крім цього, може порушуватися й іншими шляхами через інші елементи державного (муніципального) органу. З урахуванням цього, необхідно зазначити, що діяльність службової особи, яка хоча і порушує правильну роботу названого апарату, але не порушує при цьому встановленого порядку здійснення повноважень, не може бути розцінена як службовий злочин, оскільки не відповідає його природі.

Для системного уявлення про природу злочинної діяльності службовців та про механізм злочинного впливу при ній необхідно виокремити структурні елементи об'єкта службових злочинів та виявити шляхом безпосереднього впливу, на який із них здійснюється службове посягання.

Видається вірним найбільш поширене трактування елементного складу суспільних відносин, які охороняються Кримінальним законом. Так, їх складовими частинами є: 1) носії (суб'єкти) відносин; 2) предмет, з приводу якого існують відносини; 3) суспільно значима діяльність (соціальний зв'язок) як зміст відносин [18, 16]. Необхідно погодитися, що структура будь-якого суспільного відношення завжди є незмінною, а включення до її змісту якихось інших елементів, як і виключення будь-якого з перелічених елементів, приведе до того, що відношення втрачається як таке, зникає чи підміняється іншими поняттями [19, 17].

Як зазначається в літературі, правопорушник, який посягає на існуючі соціальні відносини, сам, як правило, є носієм (суб'єктом) суспільних відносин [20, 29]. Хоча це зауваження наведене автором у дещо іншому аспекті, але видається, що воно є повністю справедливим щодо об'єкта службових злочинів. Таким чином, одним із суб'єктів (носіїв) суспільних відносин, які охороняються групою норм про службові злочини, завжди є сама службова особа. Такий же висновок можна зробити, аналізуючи положення роботи В. Я. Тація [18, 30]. Крім того, висловлене положення підтримується В. В. Устименком, який вірно зазначає, що статус посадової особи набувається саме з моменту включення її до системи відповідних управлінських відносин [21, 47].

Визначити протилежного суб'єкта дещо складніше. На думку деяких науковців, таким суб'єктом є держава в особі відповідних органів влади й управління всіх рівнів. При цьому «управляючим» суб'єктом проголошуються органи влади, а «підпорядкованим» — посадові особи [22, 10]. Ця позиція викликає заперечення. Будучи формою організації людей, держава та її органи як суб'єкти суспільних відносин в реальній дійсності здійснюють свою діяльність через людей. Із наведеного положення правильним висновком буде, що суспільні відносини у кінцевому рахунку є визначеними зв'язками між людьми (спільнотами людей) [23, 30; 18, 22]. Оскільки у цьому випадку держава, на думку А. К. Квіцинії, є «управляючим» суб'єктом, то мова йде про реалізацію її функцій. Як відомо, такі функції держава здійснює через свої органи, які, у свою чергу, діють через службових осіб. Таким чином, виходить, що службові особи в суспільному відношенні, яке охороняється нормами про службові злочини, вступають у зв'язок з такими ж службовими особами, адже як перші, так і другі покликані безпосередньо виконувати функції держави.

Виходячи з наведеного видається, що розглянутий підхід до визначення суб'єктного складу відносин, що характеризуються, є невірним. У зв'язку з цим актуальною є позиція, за якою норми про посадові злочини охороняють відносини між посадовими і (як правило) приватними особами [20, 35]. Незважаючи на принципово правильне визначення суб'єктного складу цих відносин, воно окреслено у загальному вигляді, а тому вимагає уточнення. Головним у ньому є те, що службова особа, як публічний суб'єкт, вступає у зв'язок із суб'єктом приватним, яким може бути не тільки фізична особа, чи іншим публічним суб'єктом (ось чому вживається вираз «як правило»). При цьому важливим є те, що суб'єкт, протилежний службовій особі, повинен бути лише зацікавленим у результатах її діяльності, а не бути управляючим елементом. Під зацікавленими у цьому випадку маються на увазі особи, для яких та чи інша поведінка службовця та її результати безпосередньо можуть спричинити будь-які наслідки. Саме з приводу такої поведінки, а вірніше її результатів, вони і вступають у відносини із службовими особами. Крім того, такі відносини можуть бути як визначеними за колом осіб, коли службовець взаємодіє з суб'єктами, коло яких є конкретним (обмеженим), так і невизначеними, коли в поведінці службової особи зацікавлено невизначене (умовно — необмежене) коло осіб (ця ситуація є характерною при заподіянні діями службовця шкоди інтересам держави чи суспільства).

Таким чином, суб'єктами відносин, які охороняються нормами про службові злочини, є, з одного боку, службові особи, а з іншого — будь-які суб'єкти, які є прямо зацікавленими в результатах діяльності таких службових осіб.

Предметом суспільного відношення є все те, з приводу чого чи у зв'язку з чим існують такі відносини. При цьому зазначається, що абстрактних безпредметних суспільних відносин між суб'єктами не існує. Предмет є невід'ємним складовим елементом суспільного відношення і нарівні з іншими елементами визначає їх суть та специфіку [20, 47–48]. Відносини виникають між суб'єктами лише з приводу загального, єдиного для них предмета [18, 42]. Виходячи з наведених положень необхідно вирішувати проблему предмета в охоронюваних нормами про службові злочини суспільних відносинах.

Деякі науковці вважають, що цим предметом є органи державної влади чи державний апарат; їх функціонування. У подальшому зазначається, що вказаний предмет збігається з предметом злочинного впливу і становить також нормальну діяльність державного апарату чи органів влади [22, 15]. Видається, що наведений погляд на поняття предмета родового об'єкта службових злочинів є недосконалим. Так, А. К. Квіцинія у цьому випадку практично отожднює самі охоронювані відносини з їх предметом, зазначаючи, що ним є нормальна діяльність відповідних органів, що є нелогічним. Крім того, таким предметом називаються явища суттєво різного характеру (органи чи апарат держави, його функціонування). Головним же є те, що всі названі предмети не відповідають самій природі цього елемента суспільних відносин. Так, необхідно визнати, що службова особа та суб'єкти, які прямо зацікавлені в її правильній діяльності, вступають у відносини не з приводу та не у зв'язку з орга-

нами влади чи апаратом держави. Більше того, сам апарат держави (органи влади), виступаючи через службових осіб, по суті і є стороною цих відносин. Не можна визнати предметом відносин, які розглядаються, і функціонування апарату держави чи, як іще вказують, його діяльність [18, 43] (у цьому випадку це тотожні поняття). В.Я. Тацій, визнаючи предметом нематеріальних відносин діяльність установ, вірно зазначає, що визначений вид людської діяльності — це не що інше, як соціальний зв'язок [18, 59]. Зміст зв'язку між суб'єктами необхідно розглядати тільки як конкретну взаємодію суб'єктів з приводу конкретних предметів [20, 63]. Уявляється, що діяльність показує спрямованість сторони відносин на певний предмет, а тому сама не є цим предметом. Таким чином, діяльність (функціонування) не може бути предметом відносин, адже суб'єкти, лише діючи з приводу чи у зв'язку з чим-небудь (предметом відносин), створюють такі відносини.

Видається, що тим, із приводу чого чи у зв'язку з чим виникають відносини між службовими особами та суб'єктами, які прямо зацікавлені в їх правильній діяльності, є не сама ця діяльність, а результати такої діяльності. Результатом службової діяльності особи є владний (управлінський) акт, що може виражатися у будь-якій формі. Видання чи невидання названого акта є завершальним (кінцевим) етапом використання особою своєї влади чи службового становища (функцій представника влади, організаційно-розпорядчих чи адміністративно-господарських функцій).

Саме з приводу названого акта і виникає охоронюване нормами про службові злочини відношення. Оскільки владний (управлінський) акт є нематеріальним явищем, то і відносини, які виникають чи існують у зв'язку з ним, є нематеріальними.

Окрім суб'єктів та предмета відносин їх обов'язковим елементом також є зміст, під яким розуміють соціальний зв'язок між суб'єктами, який виражається у їх взаємодії (взаємозв'язку) [18, 58] або у суспільно значимій діяльності [20, 21], що по суті є одним і тим же. Соціальний зв'язок завжди характеризується певними впливом сторін одна на одну. Заслуговує на увагу зауваження, що найбільш суттєвою особливістю суспільних відносин є обов'язковість певної поведінки взаємопов'язаних індивідів. Без обов'язку вести себе певним чином немає і суспільних відносин [1, 18]. Отже, в суспільному відношенні одна сторона є такою, що вимагає певної поведінки, а інша — такою, що зобов'язана діяти відповідно до вимоги.

З урахуванням наведеного видається, що встановлений законом порядок здійснення службовими особами своїх повноважень є не чим іншим, як соціальним зв'язком суспільних відносин, які охороняються нормами про службові злочини. Як було зазначено вище, А. К. Квіцинія порядок здійснення службовцями своїх повноважень визначає як предмет охоронюваних відносин, але в подальшому вірно зазначає, що названий порядок відноситься до соціального зв'язку [22, 16–17], що робить його позицію вкрай суперечливою.

Таким чином, норми про злочини в публічній сфері службової діяльності охороняють суспільні відносини, в яких реалізується державна чи муніци-

пальна влада, що складаються між службовими особами (в розумінні п. 1 та п. 2 примітки до ст. 364 КК) та будь-якими суб'єктами, прямо зацікавленими в результатах їх діяльності, у зв'язку з владними (управлінськими) актами службовців, змістом яких є встановлений законом порядок здійснення службовими особами своїх повноважень.

Сутність злочинного результату виражається в тих змінах у суспільних відносинах, які здійснив своєю поведінкою злочинець, і розкривається через «механізм» злочинного впливу [20, 85]. Відомо, що існує три різновиди впливу на суспільні відносини, які викликають у них злочинні зміни: 1) шляхом впливу на річ, предмет, з приводу якого виникло, склалося та існує відношення; 2) через вплив на іншого учасника суспільного відношення чи на його психіку; 3) шляхом розриву соціального зв'язку, який склався між суб'єктами відносин [1, 51]. Характерним для злочинів у сфері службової діяльності є те, що при їх вчиненні, як правило, не відбувається впливу на предмет відносин (виключення становить офіційний документ при службовому підробленні (ст. 366 КК)), відсутнім є також прямий вплив на суб'єктів таких відносин. У зв'язку з цим необхідно погодитися, що предметом злочинного впливу при вчиненні службового злочину є в першу чергу соціальний зв'язок [22, 18]. Аналогічну позицію підтримують й інші автори [4, 144; 1, 35].

Розрив соціального зв'язку може відбуватися у різні способи: 1) виключенням суб'єктом себе із суспільного відношення; 2) невиконанням покладеного обов'язку; 3) шляхом видання неправомірного акта [1, 54–55]. Хоча відмічається, що видання неправомірного акта — це фактично окремий випадок невиконання суб'єктом покладеного на нього обов'язку [18, 64–65], але у світлі характеристики об'єкта службових злочинів окреме виділення цього різновиду розриву соціального зв'язку є доцільним, оскільки цей спосіб є найпоширенішим при вчиненні службових посягань.

Викладене розуміння об'єкта злочинів у сфері публічної службової діяльності та механізму його порушення, по суті є також справедливим щодо інших злочинів, які передбачені розділом XVII КК, і дозволяє вирішити існуючу в науці проблему його співвідношення з об'єктом злочинів проти авторитету органів державної влади, органів місцевого самоврядування та об'єднань громадян (злочини проти порядку управління) (розділ XV КК) та безпосереднім об'єктом злочину у сфері службової діяльності, що показує практичне значення одержаних висновків.

У літературі зазначається, що знайти будь-яку певну відмінність в об'єкті посадових злочинів та злочинів проти порядку управління не видається за можливе, а тому практичним критерієм розмежування зазначених груп злочинів служать ознаки, що характеризують суб'єкта та об'єктивну сторону цих злочинів [24, 74–75]. Є також точка зору, що видовий об'єкт злочинів проти порядку управління є складовою частиною видового об'єкта посадових злочинів, тому ці групи злочинів відрізняються фактично за суб'єктом [25]. Наведені твердження є непереконаливими. Дійсно, якщо під об'єктом злочинів у сфері службової діяльності розуміти правильну (нормальну) роботу (діяльність)

державного апарату, то відмежувати по об'єкту ці групи злочинів тяжко, адже і злочини проти авторитету органів державної влади, органів місцевого самоврядування та об'єднань громадян можуть посягати на указаний об'єкт. Так, відповідно до ст. 341 КК захоплення будівель чи споруд, що забезпечують, зокрема, діяльність органів державної влади, органів місцевого самоврядування чи державних підприємств, може мати на меті перешкодити нормальній роботі відповідних підприємств, установ, організацій. Якщо ж взяти до уваги запропонований вище підхід до визначення об'єкта службових злочинів, то видається, що суспільні відносини, які охороняються цими групами злочинів мають суттєві відмінності. Не вдаючись до аналізу суб'єктного складу та предмета об'єкта злочинів проти порядку управління, варто звернути увагу на їх найбільш вагомий особливості, яка полягає у змісті охоронюваних суспільних відносин. Так, якщо обов'язок діяти певним чином при скоєнні службового злочину покладається саме на службовця, то при скоєнні злочину проти порядку управління такий обов'язок вже стосується суб'єкта, на якого впливає діяльність державного (муніципального) органу в особі службової особи. Крім того, злочини проти управління незалежно від суб'єкта відносин посягають на інші елементи (ознаки) державного (муніципального) органу і не порушують його роботу через таку ознаку, як здійснення функцій зазначеного органу, що може прямо зробити лише службова особа.

Зазначені міркування викривають помилковість розміщення у межах розділу XV КК такого складу злочину, як одержання незаконної винагороди працівником державного підприємства, установи чи організації (ст. 354 КК), адже не складно побачити, що структура охоронюваних ст. 354 КК правовідносин та механізм їх порушення, по суті, є аналогічними тим, що охороняються нормами розділу XVII КК. Крім того, розмежувати таких суб'єктів, як працівник державного підприємства, установи чи організації, який не є службовою особою (ст. 354 КК) та особа, яка надає публічні послуги, практично неможливо. У зв'язку із цим доцільно ст. 354 КК виключити або перенести до розділу XVII КК, одночасно формально вирішивши означену проблему розмежування відповідних спеціальних суб'єктів.

Висновки, викладені у цій статті, будуть використовуватися у подальших дослідженнях безпосередніх об'єктів злочинів, передбачених розділом XVII КК, та для виявлення шляхів удосконалення моделі кримінально-правової охорони службової діяльності.

Література

1. Коржанский Н. И. Объект посягательства и квалификация преступления / Н. И. Коржанский. — Волгоград : Науч.-исслед. и ред.-изд. отд. ВСП МВД СССР, 1976. — 120 с.
2. Утевский Б. С. Общее учение о должностных преступлениях / Б. С. Утевский. — М. : Юрид. изд. Минюста СССР, 1948. — 440 с.
3. Спиридонов Л. И. Социология уголовного права / Л. И. Спиридонов. — М. : Юрид. лит., 1986. — 240 с.
4. Сенаторов М. В. Об'єкт злочину та його відображення в законі про кримінальну відповідальність // Питання боротьби зі злочинністю. — 2003. — Вип. 7. — С. 133–145.
5. Чугуніков І. І. До питання про предмет кримінально-правового регулювання // Вісник Верховного Суду України. — 2000. — № 6. — С. 45–48.

6. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності за корупційні правопорушення : Закон України № 1508-VI від 11.06.2009 року [Електронний ресурс]. — Режим доступу : zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1508-17.
7. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності за корупційні правопорушення : Закон України № 3207-VI від 07.04.2011 року [Електронний ресурс]. — Режим доступу : zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3207-17.
8. Гордейчик С. К вопросу о соотношении видовых объектов глав 22 и 23 Уголовного кодекса РФ // Уголовное право. — 2004. — № 3. — С. 18–19.
9. Мельник М. Антикорупційне законодавство України: досвід застосування та проблеми вдосконалення // Юридична Україна. — 2003. — № 6. — С. 64–69.
10. Изосимов С. В. Уголовная ответственность за преступления, совершаемые служащими коммерческих и иных организаций по зарубежному законодательству // Следователь. — 2002. — № 7. — С. 58–64.
11. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції від 11.12.2003 р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу : zakon.nau.ua/doc/?uid=1014.4426.1&nobreak=1.
12. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності від 12.12.2000 р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу : nau.kiev.ua/nau10/ukr/show.php?uid=1014.4947.0.
13. Кримінальна конвенція про боротьбу з корупцією (ETS 173) від 27.01.1999 р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу : zakon.nau.ua/doc/?uid=1014.4440.0.
14. Шнитенков А. В. Ответственность за преступления против интересов государственной службы и интересов службы в коммерческих и иных организациях / А. В. Шнитенков. — СПб. : Изд-во Р. Асланова «Юридический центр Пресс», 2006. — 331 с.
15. Волженкин Б. В. Служебные преступления / Б. В. Волженкин. — М. : Юристь, 2000. — 368 с.
16. Чугуніков І. І. Поняття злочинів у сфері службової діяльності: історія питання та сучасний стан проблеми // Актуальні проблеми політики. — 2008. — Вип. 33. — С. 76–83.
17. Михайленко Д. Г. Поняття об'єкта злочинів у сфері службової діяльності // Правове життя сучасної України : [тези доп. Всеукр. наук. конф. (Одеса, 18–19 квіт. 2008 р.)]. — О. : Фенікс, 2008. — С. 366–368.
18. Тацій В. Я. Объект и предмет преступления в советском уголовном праве / В. Я. Тацій. — Х. : Вища шк., 1988. — 183 с.
19. Мирошниченко Н. А. Состав преступления : текст лекций / Н. А. Мирошниченко. — [Изд. 2-е, доп.]. — О. : Фенікс, 2006. — 74 с.
20. Глистин В. К. Проблемы уголовно-правовой охраны общественных отношений / В. К. Глистин. — Л. : Изд-во ЛГУ, 1979. — 127 с.
21. Устименко В. В. Специальный субъект преступления / В. В. Устименко. — Х. : Вища шк. : Изд-во при ХГУ, 1989. — 104 с.
22. Квициния А. К. Должностные преступления / А. К. Квициния. — М. : Рос. право, 1992. — 223 с.
23. Никифоров Б. С. Объект преступления по советскому уголовному праву / Б. С. Никифоров. — М. : Гос. издат. юрид. лит., 1960. — 229 с.
24. Лысов М. Д. Ответственность должностных лиц по советскому уголовному праву / М. Д. Лысов. — Казань, 1972. — 176 с.
25. Витман Е. В. К вопросу о видовом объекте преступлений против порядка управления [Электронный ресурс] // Альманах вопросы юриспруденции (Приложение к «Российскому юридическому журналу»). — 2005. — № 2. — Режим доступа : www.yurclub.ru/docs/criminal/article88.html.

Анотація

Михайленко Д. Г. Поняття та структура об'єкта злочинів у сфері службової діяльності. — Стаття.

У статті досліджуються поняття та структура об'єкта злочинів, передбачених розділом XVII КК, як групи охоронюваних правовідносин. Пояснюється ідея диференціації кримінально-правової охорони служби в публічній та приватній сферах. Проводиться відмежування за об'єктом злочинів у сфері службової діяльності від злочинів проти порядку управління.

Ключові слова: суспільні відносини, об'єкт злочину, злочини у сфері службової діяльності, злочини проти порядку управління.

Аннотация

Михайленко Д. Г. Понятие и структура объекта преступлений в сфере служебной деятельности. — Статья.

В статье исследуются понятие и структура объекта преступлений, предусмотренных разделом XVII УК, как группы охраняемых правоотношений. Объясняется идея дифференциации уголовно-правовой охраны службы в публичной и частной сферах. Проводится отграничение по объекту преступлений в сфере служебной деятельности от преступлений против порядка управления.

Ключевые слова: общественные отношения, объект преступления, преступления в сфере служебной деятельности, преступления против порядка управления.

Summary

Mykhailenko D. G. The notion and the structure of a target of crimes in the sphere of official activity. — Article.

The article studies the notion and the structure of a target of crimes stipulated by Chapter XVII of the Criminal Code as a group of protected legal relationship. The idea of distinction between criminal protection of service in public and private spheres is explained. The differentiation by target of crimes in the sphere of official activity and crimes against the administrative procedures is made.

Keywords: social relations, target of a crime, crimes in the sphere of official activity, crimes against administrative procedures.

УДК 343.851:343.37:351.74

Д. М. Цехан, П. С. Луцюк

ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАПОБІГАННЯ ЗЛОЧИНАМ У СФЕРІ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ОПЕРАТИВНИМИ ПІДРОЗДІЛАМИ ОВС

Організація оперативно-розшукової діяльності оперативних підрозділів органів внутрішніх справ нерозривно пов'язана з інформацією, яка одночасно виступає предметом, знаряддям і результатом цієї діяльності. Ефективна протидія тенденціям, що склались, вимагає пошуку інноваційних підходів до інформаційно-аналітичного забезпечення ОРД. Не знаючи реального стану справ, не володіючи оперативною обстановкою, неможливо стримувати негативні тенденції, своєчасно виявляти неперекриті лінії та ділянки роботи, оптимізувати розстановку наявних у оперативного підрозділу сил та засобів. В умовах науково-технічного прогресу та глобалізації світової економіки організація інформаційно-аналітичної роботи оперативних підрозділів зазнає швидких змін, що й зумовлює актуальність дослідження цього питання.

Окремі проблеми інформаційно-аналітичного забезпечення протидії злочинності досліджувались С. В. Албулом, Б. Г. Розовським, І. О. Вороновим, О. Ф. Долженковим, Є. Д. Лук'янчиковим, В. В. Матвійчуком, В. А. Некрасовим, Ю. Ю. Орловим, О. О. Подобним та іншими науковцями.

Метою статті є характеристика сучасного стану інформаційно-аналітичного забезпечення запобігання злочинам у сфері господарської діяльності оперативними підрозділами ОВС та вироблення пропозицій щодо його вдосконалення.

© Д. М. Цехан, П. С. Луцюк, 2012